

Ve studené, nečitelné zemi

Džinové Fatmy Aydemir

Německo-kurdská novinářka a spisovatelka Fatma Aydemir vykresluje v oceňovaném románu *Džinové* portrét tří generací rodiny kurdského gastarbeitera v Německu. Její členové se na pozadí dvojí asimilace v xenofobním a patriarchálním prostředí maloměsta snaží zjistit, kým jsou a kde je vlastně jejich domov.

LAURA VASSILEVA

Carle Hessay: Emigrantská matka s dítětem, 1964 (CC-BY-SA-4.0)

Hüseyin, Emine, Sevda, Perihan, Hakan a Ümit – to jsou hlavní postavy románu *Džinové* (Dschinns, 2022; česky 2024) Fatmy Aydemir a zároveň názvy šesti kapitol, v nichž se představují a zpovídají otec, matka a čtyři sourozenci. Spíše než z jejich vlastních vyprávění je ovšem poznáváme zprostředkovaně – perspektivou druhých. Vzájemné (nejen) generační neporozumění střídá empatie a úvahy o tom, zda a jak je možné si navzájem – a také sám sobě – odpustit. Hrdinové se před čtenářstvím obnažují v momentě bolesti a truchlení nad skonem svého *baby* (otce) a manžela. Hüseyin, sedřený tvrdou prací, umírá na náhlou zástavu srdce ve svém novém bytě v Istanbulu, jež si přijel prohlédnout rok před odchodem do „předčasného“ důchodu a třicet let poté, co odjel za prací do Německa. Vytouženého návratu ze „studené a bezcitné země na místo, kterému může říkat domov“ se tak nedožije. Autorka v *Džinech* sleduje komplexní trajektorii migrace tureckého obyvatelstva za prací a tradiční narativ o úspěchu doplňuje příběhem vykořisťování a izolace.

Nevyslovené pravdy

„Jak je možné, že by si Ümit nevšiml, že je jeho matka Kurdka? A nebyl i jeho otec Kurd? Kým jsou pak jeho sourozenci a on sám?“ přemýšlí vypravěčský hlas románu nad nejmladším ze sourozenců, zatímco jeho matka přijímá kondolence od strýčků a tetiček, které nikdy neviděl a jejichž jazyku nerozumí. Společně s matkou a Peri ihned nasedli na letadlo do Istanbulu, aby se *babův* pohřeb stihl uskutečnit den po jeho úmrtí. Starší bratr Hakan ještě nedorazil – řítí se po dálnici jedním z kradených aut, jejichž prodejem se živí, ale do Istanbulu mu zbývá třicet hodin. Nyní už konečně může požádat o ruku svoji „bílou“ přítelkyni Lenu. Hakan, Peri a Ümit jsou nejmladší generací Džinů. Narodili se už v Rheinstadtu, Německo je pro ně domovem, ale aby „zapadli“, musí ho nejprve pokořit. Peri studuje germanistiku, věří, že průměrnost ji zachrání a titul osvobodí. Své matce překládá na terapii a plytkými rozhovory o feminismu

se snaží „nahradit desetiletí útlaku, chudoby a nedostatku vzdělání“. Ümit dochází do fotbalového mužstva a nově také na sezení k homofobnímu „doktorovi“ Schumannovi, který ho má „vyléčit z homosexuality“.

Pro Sevdu, nejstarší ze sourozenců, je Německo nepokořitelné. Než ji *baba* přivezl, zůstala sama s prarodiči v Karlidağ na východě Turecka. Na vesnici se nechodilo do školy a v Německu na to ve dvanácti letech už byla příliš stará. Přestože toužila po vzdělání a chtěla se stát podnikatelkou, rodiče ji provdali za prvního krajana, který projevil zájem. Neustále totiž „hrozilo nebezpečí, že ji někdo unese, znásilní a naseká na kousky“. A tak se ocitla v Salzhagenu, s hořkým pocitem, že svým dětem nikdy nepomůže s úkoly. Na pohřbu se s matkou setkává poprvé po pěti letech a snaží se pochopit motivace a svět ženy, která jednala prostě tak, „jak řekli starší“. V rozhovoru mezi matkou a dcerou jsou poprvé vyvoláni džinové, kteří v celém díle symbolizují „pravdy, jež vždy postávají v místnosti, ale všichni se je bojí vyslovit“.

Poslední kapitola patří matce a stejně jako ta první, Hüseyinova, je psána v du-formě. Jako by bylo jednání obou rodičů jejich vlastními dětmi zpochybňováno, jako by se sama Emine svým druhým hlasem, „jemnou trhlinou ve své morálce“ obviňovala. Anebo snad jako by věděla, že jí samotné vlastní život nepatří – a proto je odvyprávěn někým jiným a převážně v jiném jazyce. „Hüseyin ti nejprve sebral rodný jazyk, Emine, a pak tě odvedl do země, v níž jsi žádný neměla.“ Emine chrání jediné její víra, která je pro ni zároveň zdrojem hodnotového systému. I ta se však na konci románu láme: Emine vnímá, jak praská, stejně jako strop v domě – je srpen roku 1999 a severozápadní Turecko zasahuje ničivé zemětřesení.

Všichni jste Turci

Aydemir Hüseyinově rodině vtiskuje kurdskou etnicitu nejen v souladu se svým vlastním původem, ale také aby ukázala, co všechno znamenala smlouva o migraci za práci,

uzavřená Německem a Tureckem v roce 1961. Ta pro obyvatele Turecka představovala nejen příslib výdělku – pro etnické a náboženské minority šlo zároveň o možnost úniku před asimilací. V Německu se však všichni bez rozdílu stali „zasranými Turkey“. Sevda po rasově motivovaném žhářském útoku v panelovém domě, kde bydlí, již nikdy nepřestane cítit zápach popela. Hakan kvůli drogovému testu na policejní stanici v Bavorsku, v místnosti navržené tak, aby „se lidé jako on necítili bezpečně“, nestihne *babův* pohřeb. Přestože je drsnák, před fyzly se vždy rozklepe. Nikdy nezapomene na tvář svého otce, jemuž Hakanovy pokuty rovnající se půlročním úsporám připomínaly jeho vlastní bezmocnost.

Ümit není jedinou queer postavou románu. Peri v univerzitní kavárně oslovuje záhadný Ciwan, jenž si hrdě zvolil kurdské jméno, byť mu při narození teta Ayşe (nebo to byla Emine?) přidělila jiné. Jeho původní jméno je v celém románu zamlčené: Emine své prvorozené dítě, které jí odebrali a dali Hüseyinovu bratrovi, neoslovuje jinak než *o* – v tureckém negenderovaném jazyce on/ona. Skloňování *o* je ovšem v knize přízrakovito německé gramatické (a ve vynikajícím českém překladu Viktorie Hanišové i té české). Autorka staví tuto jazykovou hybriditu do samého centra románu. Symbolizuje zdroj bolesti, kterou prožívá Emine, protože se nedokázala vzepřít zatuchlým rodinným tradicím. Zároveň by ale Ciwana coby trans muže nejspíš zapudila, podobně jako to udělala Ayşe. Častým výskytem tureckých slov, která se v románu objevují bez vysvětlivky (a v originále také bez kurzívy), Aydemir zdůrazňuje jejich reálnou přítomnost v německé společnosti. Běžní němečtí čtenáři a čtenářky k nim však nadále potřebují vysvětlení. A kniha je tak pro ně možná podobně nečitelná, jako je pro Hüseyina a Emine nečitelné Německo.

Autorka je sociální antropoložka se zaměřením na Turecko.

Fatma Aydemir: Džinové. Přeložila Viktorie Hanišová. Host, Brno 2024, 328 stran.